

سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس

۳۳

● رحیم روحبخش

اشاره

انجمن ایرانی تاریخ به عنوان یک گروه علمی مردم‌نهاد توسط اساتید و فرهیختگان حوزه تاریخ که در سال ۱۳۸۷ تأسیس شد. از ابتکارات بسیار ارزشمند این انجمن مردم‌نهاد، تشکیل کارگروه آموزش و پرورش متشکل از جمعی از معلمان تاریخ علاقمند به پژوهش‌های حوزه آموزش و پرورش است در سال ۱۳۹۳ تشکیل شده است. این کارگروه تاکنون چهار همایش را برگزار و فعالیت‌هایی را انجام داده که مرتبط با موضوع این فصلنامه (تاریخ تعلیم و تربیت) می‌باشد. بنابراین گزارش مختصری از آن در ذیل ارائه می‌شود.

بدون تردید آینده رشته تاریخ و آموزش آن در سرزمین ایران، مستلزم نوزایی همه جانبه و بازاندیشی در باب مفاهیم و ساحت‌های گوناگون این دانش است. با اندک تأملی در وضعیت کنونی این رشته، می‌توان به نقاط ضعف در عرصه‌های گوناگون از جمله روش‌های آموزش تاریخ (درمقاطع تحصیلی گوناگون)، کتاب‌های درسی تاریخ دوره‌های آموزش عمومی و عالی، عدم پرداختن به جزئیات تاریخ محلی، نوع نگاه جامعه به رشته تاریخ و دانشجویان و معلمان این رشته، وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان و مواردی از این نوع، پی برد. به نظر می‌رسد در گام نخست، باید تحوّل عظیم در شیوه‌های آموزش تاریخ از آغازین مقاطع تا رسیدن به آخرین مقطع، ایجاد نمود. تجربه سال‌ها تدریس در حوزه تاریخ به ما می‌آموزد که در این راستا پیش از هر اقدامی باید بر میزان اشتیاق دانش‌آموزان، معلمان و به خصوص دانشجو - معلمان افزود. شور و نشاطی که باید از معلمان و آموزندگان تاریخ به مخاطبین منتقل شود. تدریس تاریخ نیز همچون تدریس هر درس دیگر نیازمند تخصص، عشق و انگیزه است؛ از طرفی دیگر، بسیاری از شیوه‌های تدریس رشته تاریخ، قدیمی بوده و مدرسان این رشته نیازمند تکمیل دانش خود به‌ویژه آموختن نحوه استفاده از رسانه‌ها و فناوری‌های نوین، اینترنت، تصاویر و مواردی از این قبیل هستند. در راستای این آسیب‌شناسی کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ اقدام به برگزاری سلسله «همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس» کرده است که طی پنج سال اخیر در چند مرکز استانی برگزار شده و تاوأم آن در سایر استان‌ها نیز در دستور کار انجمن قرار دارد.

این گزارش با بهره‌گیری از روش آماری - توصیفی و مبتنی بر محتوای مقالات حوزه تاریخ تعلیم و تربیت ایران در سه همایش دوم، سوم و چهارم، که مجموعه مقالات برگزیده آنها چاپ و منتشر شده - حاکی است مطالعه و تحقیق بنیادی در تاریخ آموزش ایران مورد غفلت قرار گرفته و این امر منجر به نادیده گرفتن جایگاه، نقش، تأثیرگذاری و به‌خصوص هویت بخشی نظام نوین آموزشی در تحولات جامعه ایران شده است.

مقدمه:

الف. از انجمن ایرانی تاریخ تا کارگروه آموزش و پرورش انجمن:

دغدغه تأسیس انجمن تاریخ از یک دهه پیش از تأسیس رسمی آن در سال ۱۳۸۷، بین اساتید تاریخ دانشگاه‌های تهران وجود داشت و بارها در جلسات همایش‌ها و نشست مطرح می‌شد. در واقع علی‌رغم فعالیت گروه‌های تاریخ در دانشگاه‌ها و مدارس و حتی پژوهشگران مراکز پژوهشی، اصحاب این رشته رها شده و انسجامی نداشتند. این در حالی بود که از تأسیس برخی انجمن‌های علمی در ایران چند دهه می‌گذشت. این دغدغه باعث شد که در دهه هشتاد گروهی از اساتید قدیم و جدید تاریخ دست به کار شده و با پی‌گیری و اقدامات فشرده گام‌های اولیه را بردارند. به این ترتیب اولین جلسات مؤسسان انجمن شکل گرفت و نهایتاً مجوز تأسیس انجمن علمی تاریخ با عنوان پیشنهادی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یعنی «انجمن ایرانی تاریخ» اخذ و اولین مجمع عمومی آن در تاریخ ۱۳۸۷/۲/۵ در دانشگاه الزهراء(س) تشکیل شد.

در همین جلسه، اساسنامه انجمن مشتمل بر ۶ فصل و ۲۵ ماده به تصویب مجمع عمومی انجمن رسید.

طبق ماده ۱۶ اساسنامه انجمن، تشکیل کارگروه‌های مرتبط برای فعالیت در حوزه تاریخ از وظایف انجمن شمرده شده است که براساس آن تا کنون چندین گروه و کارگروه در انجمن تأسیس شده است. یکی از کارگروه‌های انجمن که با تأخیری طولانی در سال ۱۳۹۳ تشکیل شد، کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ متشکل از جمعی از معلمان تاریخ مرکز به‌ویژه سرگروه‌های درس تاریخ مناطق آموزش و پرورش شهر تهران بود. در جلسات و نشست‌های متعدد اولیه اعضای کارگروه، اهداف تأسیس آن به شرح ذیل تصویب گردید:

مشارکت در آموزش و توانمندسازی معلمان تاریخ شامل برنامه‌های:

۱. برگزاری سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس (تاکنون پنج همایش برگزار شده است).

۲. اهتمام به بررسی تاریخ و مفاخر نظام نوین آموزشی

۳. همکاری با سازمان‌های و نهادهای مرتبط برای ارتقای جایگاه درس تاریخ

۴. ایجاد کانال‌های ارتباطی با هسته‌های معلمان پژوهشگر تاریخ در استان‌ها و شهرستان‌های کشور

ب. بررسی سلسله‌های آموزش تاریخ در مدارس:

چنان‌که گذشت کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ متشکل از جمعی از معلمان تاریخ شهر تهران از میانه سال ۱۳۹۳ تشکیل و اقدامات چندینی از جمله برپایی نشست‌های علمی، برگزاری همایش‌ها و... را در دستور کار خود قرار داد. کارگروه در گام نخست و از سال ۱۳۹۴ برگزاری سلسله همایش‌هایی تحت عنوان «آموزش تاریخ در مدارس» را طی جلساتی مورد بررسی قرار داد. سپس اولین همایش از این سلسله همایش‌ها را، بعد از یک سال پی‌گیری‌ها و تمهیدات اولیه به تاریخ ۶ خرداد ۱۳۹۵ برگزار کرد. استقبال گسترده معلمان و دانش‌آموختگان تاریخ به‌خصوص از شهرهای مختلف کشور، عزم اعضای کارگروه را بر آن داشت که بلافاصله برگزاری همایش بعدی را در دستور کار خود قرار دهد. از این روی به دنبال اعلام آمادگی برخی همکاران گرامی معلم تاریخ در استان‌ها جهت برگزاری همایش بعدی، مقرر گردید، سومین همایش آموزش تاریخ در مدارس در یکی از مراکز استانی برگزار شود. با پیشگامی «انجمن علمی معلمان تاریخ اصفهان»، سومین همایش به تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۳۹۶ در اصفهان برگزار گردید. در همان سال چهارمین همایش از سلسله همایش‌های آموزش تاریخ با همکاری گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان، در ۵ بهمن در این دانشگاه برگزار شد که با دریافت بیش از یک‌صد مقاله و استقبال با شکوه معلمان و پژوهشگران تاریخ از اقصی نقاط کشور مواجه گردید. این کارگروه پنجمین همایش خویش را با همکاری گروه‌های درسی تاریخ آموزش و پرورش و گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان به تاریخ ۲۶ دیماه ۱۳۹۷ در شهر زاهدان برگزار کرد. کما اینکه شعبه انجمن در استان کرمانشاه با همکاری معلمان تاریخ استان نیز فراخوان همایش ششم سلسله همایش‌های آموزش تاریخ در مدارس را جهت برگزاری در خرداد ۱۳۹۹ صادر کرده است.

محورهای پژوهشی سلسله همایش‌های آموزش تاریخ:

به‌طور کلی تا همایش سوم، محورهای همایش بر سه ضلع کتب درسی تاریخ، معلم تاریخ و آموزش و پرورش استوار بود و البته در این میان به‌طور ضمنی با طرح مباحثی نظیر هویت ملی - مذهبی در کتب درسی، جایگاه تاریخ محلی و تاریخ آموزش استان برگزار کننده همایش، به حوزه تاریخ تعلیم و تربیت اشاره می‌شد، اما به‌طور مشخص از همایش چهارم (کرمان) بنا به پیشنهاد نگارنده به کارگروه، محور تاریخ آموزش و پرورش به‌عنوان یک محور اصلی در سلسله همایش‌های آموزش تاریخ مورد توجه قرار گرفت. بر این اساس از این همایش چهار محور اصلی و یک محور خاص (ویژه استان برگزار کننده همایش) در فراخوان همایش اطلاع‌رسانی گردید که در این میان در دو همایش بعدی یعنی همایش ۴ و ۵ محور تاریخ تعلیم و تربیت جایگاه و اهمیت خاصی پیدا کرد. به هر حال محورهای مذکور عبارتند از:

۱. تاریخ تعلیم و تربیت کشور
۲. تکنولوژی و روش‌های آموزش تاریخ
۳. معلم و آموزش تاریخ
۴. عرصه‌های نوین تاریخ نگاری و تاریخ نگری
۵. تاریخ آموزش و پرورش استان برگزار کننده همایش

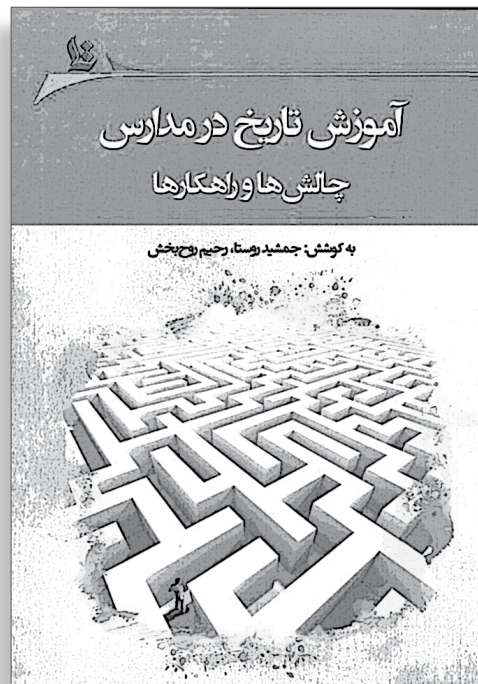
ج. بررسی مقالات محور تاریخ تعلیم و تربیت همایش‌های سه‌گانه «آموزش تاریخ در مدارس»:

چنان‌که گذشت از مجموعه مقالات دریافتی پنج همایش مذکور، مقالات برگزیده سه همایش یعنی همایش‌های دوم، سوم و چهارم به زیور طبع آراسته شده و در اختیار صاحبان مقالات و پژوهشگران علاقمند قرار گرفته است. در این نوشتار آن دسته از مقالات دریافتی و منتشره این سه همایش که در ارتباط با محور تاریخ آموزش و پرورش قرار دارد، با هدف ارزیابی آماری و محتوایی مقالات و راهکارهای پیشنهادی مربوطه مورد بازکاوی قرار می‌گیرد. برای این منظور در گام نخست مقالات مرتبط هر یک از همایش‌های مذکور تفکیک و سپس مورد مطالعه محتوایی و تحلیلی قرار می‌گیرد:

۱) بررسی مقالات دومین همایش آموزش تاریخ (تهران):

چنان‌که گذشت برنامه‌ریزی دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس در سال ۱۳۹۴ انجام و در خرداد ۹۵ در سالن اصلی مرکز اسناد ملی ایران برگزار شد. برای این همایش تعداد ۷۷ مقاله دریافت گردید که از این مقالات، تعداد ۲۵ مقاله برگزیده در مجموعه مقالات همایش چاپ و منتشر شد. از آنجا که در فراخوان این همایش محور تاریخ آموزش و پرورش طرح نشده بود، مقاله مستقیمی در ارتباط با این موضوع به دبیرخانه همایش نرسید، اما از میان مقالات منتشره این همایش می‌توان ۵ مقاله را با تسامح در ارتباط موضوعی با تاریخ آموزش و پرورش قلمداد کرد.

یک بررسی کلی از مجموعه این مقالات حاکی است که تقریباً قریب به اتفاق این مقالات در نسبت با کتب درسی تاریخ قرار دارند، با این تلقی که قسمت‌هایی از مقالات نه‌تنها از ماهیت و محتوای تاریخی برخوردارند،

بلکه هر یک بیان‌کننده بخش‌هایی از تاریخ مغفول نظام آموزشی در عرصه‌های مدارس اقلیت‌ها در ایران، جایگاه تاریخی ایران در منابع رسمی یک کشور همسایه، نگرش تاریخی در کتب درسی تاریخ بعد از انقلاب اسلامی و بالاخره ناتوانی کتب درسی تاریخ در بازتولید حافظه تاریخی می‌باشند.

۲) بررسی مقالات سومین همایش آموزش تاریخ (اصفهان):

استقبال گسترده معلمان و دانش‌آموختگان تاریخ به‌خصوص از شهرهای مختلف کشور از دومین همایش آموزش تاریخ در مدارس، اعضای کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ را بر آن داشت که برگزاری سومین همایش آموزش تاریخ را در دستور کار خود قرار دهد. لذا به دنبال اعلام آمادگی انجمن علمی معلمان تاریخ اصفهان برای برگزاری این همایش، سومین همایش به تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۳۹۶ در اصفهان برگزار گردید.

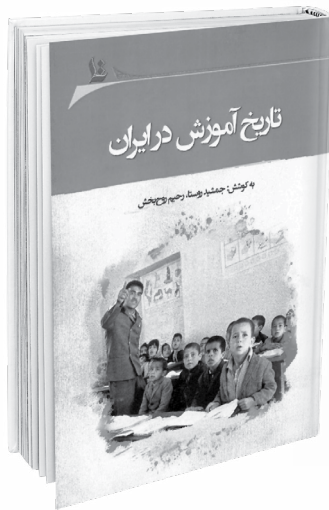
به‌هرحال بعد از پایان همایش، تعداد ۲۱ مقاله برتر از مجموع ۹۵ مقاله دریافتی همایش در قالب محورهای اصلی فراخوان مقاله انتخاب و به زیور طبع آراسته گردید. در این همایش نیز همچون همایش پیشین، چندین مقاله مرتبط با موضوع تاریخ آموزش و پرورش دریافت گردید.

چنان‌که گذشت در این همایش همچون همایش قبلی، محوری با عنوان تاریخ تعلیم و تربیت نیامده بود و در نتیجه مقاله‌ای در این حوزه برای همایش ارسال نشد. دو مقاله مذکور نیز ارتباط مستقیمی با تاریخ آموزش و پرورش ندارند. مقاله نخست با طرح دارالکتاب‌های عصر مغول، در صدد الگویی برای احیای این سنت علمی - آموزشی در عصر کنونی برآمده، مقاله دوم نیز با عنایت به طرح بحث هویت ملی و عناصر آن و نسبت آن با کتب درسی تاریخ، غفلت نظام نوین آموزشی ایران از این مؤلفه‌ها را به چالش کشیده است.

ج) بررسی مقالات چهارمین همایش آموزش تاریخ (کرمان):

به دنبال برگزاری سومین همایش آموزش تاریخ در مدارس، طی اردیبهشت ماه ۱۳۹۶ در اصفهان گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان و شعبه انجمن ایرانی تاریخ در این استان پیشنهاد برگزاری چهارمین همایش را در کرمان به هیأت مدیره انجمن ایرانی تاریخ ارائه نموده و این پیشنهاد مورد تأیید واقع شد. بعد از چندین جلسه برنامه‌ریزی و مشورتی توسط کارگروه آموزش و پرورش انجمن، فراخوان ارسال مقالات حول چهار محور اصلی «تاریخ آموزش در ایران»، «روش آموزش تاریخ در مدارس»، «تحلیل محتوای کتب درسی تاریخ» و «تاریخ محلی کرمان و پیوند آن با آموزش تاریخ» (محور ویژه)، صادر گردید. در مهلت اعلام شده (آذر ۱۳۹۶)، برای دریافت چکیده مقالات، تعداد ۱۴۰ چکیده مقاله دریافت شد، که از این تعداد ۱۳۵ چکیده مورد پذیرش قرار گرفت.

در مرحله بعد تعداد یکصد و شش مقاله از سوی پژوهشگرانی که چکیده آنها مورد تأیید قرار گرفته بود، تدوین و جهت همایش ارسال گردید. مقالات توسط صاحب نظران اعم از: اساتید دانشگاهی، معلمان تاریخ و محققان داوری شد و از میان آنها تعداد یکصد مقاله مورد پذیرش قرار گرفت. از میان مقالات مورد پذیرش، تعداد سی و دو مقاله در روز همایش (۵ بهمن ۱۳۹۶) در دو سالن دانشکده ادبیات دانشگاه شهید باهنر کرمان در قالب سخنرانی و میزگرد ارائه شد. سپس در گام بعدی، تعداد چهل و نه مقاله

ارزیابی و برای چاپ در مجموعه مقالات همایش انتخاب گردید. از مقالات منتخب، تعداد ۲۸ مقاله که در حوزه تاریخ آموزش در ایران قرار داشت، برای چاپ در جلد اول مجموعه مقالات همایش منظور گردید و تعداد ۲۱ مقاله که در حوزه تحلیل محتوا و روش‌های آموزش کتب درسی تاریخ قرار می‌گرفت، برای انتشار در جلد دوم انتخاب شد.

بررسی مقالات منتخب و چاپ شده محور تاریخ آموزش و پرورش همایش چهارم نشان می‌دهد که گستره مطالعاتی تاریخ آموزش در ایران بسیار گسترده بود و متأسفانه تا کنون مورد غفلت قرار گرفته است. این مجموعه مقالات از آنجا که با عنایت به سیر تاریخی آموزش در ایران از باستان تا معاصر را در بر گرفته می‌تواند یک مجموعه کامل تاریخ نظام آموزش در ایران و شاید به‌عنوان یک منبع منحصر به فرد پژوهشی - مجموعه مقاله - تلقی شود. مقایسه این کتاب با کتب انگشت شمار حوزه تاریخ آموزش و پرورش نشان می‌دهد که این کتاب جامع میرزا کاظم کتاب با استناد به اسناد نو یافته می‌باشد. شاید بتوان در یک ارزیابی کلی از این مقالات، عمده موضوعات آن را به شرح ذیل برشمرد:

۱. نظام آموزش سنتی در ایران: کشور ایران با عنایت به دیرینگی و ماهیت فرهنگی

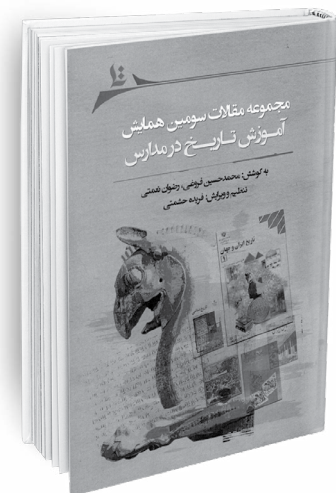
آن، میراث‌دار نظام‌های آموزشی متنوع و متعدد از عصر کهن تا امروز است. این فرهنگ با بن‌مایه دینی اعم از دوره ایران باستان و ایران دوره اسلامی شکل گرفته و گسترش یافته است. بر این اساس نمی‌توان بدون توجه به این میراث غنی، نظام آموزشی کنونی را مورد بازکاوی قرار داد. از این مقالات، چهار مقاله به ترتیب در مقاطع مهم تاریخ سیاسی ایران شامل: نظام آموزشی در ایران باستان، مدارس نظامیه عصر سلاجقه، آموزش در دوره صفویه و بالاخره سازوکارهای مدارس وقفی

در این همایش،
تعداد ۲۱ مقاله برتر
از مجموع ۹۵ مقاله
دریافتی همایش
در قالب محورهای
اصلی فراخوان مقاله
انتخاب گردید

در ایران میانه با بررسی موردی یک مدرسه وقفی در کرمان در این مجموعه آمده است.

۲. **مدارس میسیونری در ایران:** در طی گسترش قدرت کشورهای استعماری و تلاش آنها برای نفوذ در ایران عصر قاجار، از دوره سلطنت محمدشاه (۱۲۶۴-۱۲۵۰ ق) میسیونرهای مذهبی و تبشیری نیز راهی ایران شده و از شاه مجوز تأسیس مدارس نوین را اخذ کردند. فعالیت‌های این مدارس در ایالات و ولایات مختلف، رویکردهای تبلیغی آنان، رقابت هیأت‌های تبشیری، تعامل آنها با اقلیت‌های مذهبی کشور و بالاخره تکاپوهای این اقلیت‌ها برای تأسیس مدارس مشابه، موضوع هفت مقاله این کتاب است.

۳. **چالش‌های نظام نوین آموزشی در عصر قاجار:** ورود نظام نوین آموزشی به ایران همچون سایر عناصر مدرنیسم با چالش‌های چندی از سوی سنت‌گرایان مواجه شد. روشنفکران عصر مشروطه برای ترویج مدارس نوین، در گام نخست، نظام آموزش سنتی را به نقد کشیدند. البته تأسیس مدرسه دارالفنون توسط امیرکبیر و با پشتیبانی اولیه ناصرالدین‌شاه تا حدودی از شدت مخالفت با تأسیس مدارس نوین را کاهش داد، ولی با این احوال به‌طور پراکنده در زمان و مکان‌های مختلف مقاومت‌هایی وجود داشت. نمونه بارز آن مخالفت با مدارس رشدیه در تبریز بود که به قولی تا هفت مرتبه مدرسه‌اش را تخریب کردند؛ اما تشکیل انجمن معارف با عضویت برخی رجال معارف‌پرور در یک دهه قبل از انقلاب مشروطه، زمینه‌های تأسیس مدارس را تسهیل کرد. کما اینکه آموزش به شیوه صوتی توسط میرزا حسن رشدیه نیز در تسهیل یادگیری الفبای فارسی تأثیر بسزایی داشت. شش مقاله این کتاب، به نوعی بیانگر این چالش تاریخی می‌باشند.

۴. **نظام آموزشی در دوره پهلوی:** وضعیت نظام آموزشی این دوره را می‌توان به دو دوره پهلوی اول و پهلوی دوم تقسیم کرد. تعداد مقالات دریافتی این دو دوره، ده مقاله بود که از این تعداد، هفت مقاله برای انتشار انتخاب شد. گفتنی است که در دوره نخست با عنایت به عزم مدرن‌سازی کشور توسط کارگزاران رضا شاهی، ساماندهی و گسترش مدارس صورت گرفت. شورای عالی معارف (تأسیس در ۱۳۰۱ش) در تدوین قوانین و مقررات مربوط به مدارس، کتاب‌های درسی، مقاطع و پایه‌های تحصیلی، برنامه درسی و موارد مرتبط نقش تعیین‌کننده‌ای داشت. البته مقابله هیأت

حاکمه با مدارس خارجی، تأسیس دارالتربیه عشایری، بهره‌برداری ایدئولوژیک از کتاب‌های درسی و تلاش برای نوسازی نظام آموزشی از زمره موضوعاتی است که در مقالات منتخب این دوره مورد بررسی قرار گرفته است.

۵. تاریخ آموزش در ایالات با محوریت کرمان: چنان که گذشت، برگزاری همایش در دانشگاه شهید باهنر کرمان، زمینه‌ای فراهم کرد که بازکاوی تاریخ و رجال تأثیرگذار فرهنگ و مدارس این استان به‌عنوان محور ویژه انتخاب شود. در این راستا، مقالات چندی از پژوهشگران حوزه تاریخ و فرهنگ کرمان دریافت شد. خوشبختانه این محور، فرصتی برای بازخوانی و سندپژوهی هزاران برگ اسناد نظام نوین آموزشی کرمان که در موزه آگیرا (گنجینه اسناد تاریخ آموزش و پرورش استان کرمان) جمع‌آوری و سازماندهی شده، فراهم نمود. به‌طوری در این حوزه، چندین مقاله دریافت شد، ولی به‌طور خاص برای این مجموعه دو مقاله درباره نقش مرحوم باستانی پاریزی و همچنین سه مقاله نیز راجع به آموزش و پرورش استان‌ها به ترتیب: استان خوزستان، خراسان شمالی (بجنورد) و مازندران برگزیده و چاپ شدند.

نتیجه‌گیری:

برگزاری سلسله همایش‌هایی با عنوان «آموزش تاریخ در مدارس» پیشنهادی نو و خلاقانه بود که نقش بسیار ارزشمند و موثری در آموزش، توانمندسازی و آگاهی‌بخشی دبیران تاریخ نسبت به رشته و حرفه شغلی آنان داشته است. در این راستا ارزیابی و آسیب‌شناسی روش‌های ناکارآمد آموزش تاریخ، از همان نخستین جلسات برنامه‌ریزی همایش‌ها، مورد توجه و دغدغه اعضای کارگروه آموزش و پرورش انجمن ایرانی تاریخ قرار گرفت. مهم‌تر آنکه از همایش چهارم موضوع مغفول تاریخ آموزش و پرورش در حاشیه محورهای مرتبط با آموزش تاریخ مورد توجه متولیان سلسله همایش‌های آموزش تاریخ قرار گرفت. با دریافت بیشترین مقاله در این محور نسبت به سایر محورها، آشکار گردید که پژوهشگران حوزه تاریخ فرهنگ به‌خصوص در ایالات و ولایات نسبت به این محور دغدغه داشتند. از این روی خوشبختانه جایگاه این محور به‌عنوان یکی از محورهای اصلی سلسله همایش‌های آموزش تاریخ تثبیت و مورد توجه پژوهشگران قرار گرفت. در یک ارزیابی کلی این مقالات را می‌توان آئینه تمام‌نمای رویکرد، نگرش و دغدغه معلمان و مدرسان درس تاریخ در امر شیوه و تاریخ آموزش در سال‌های پایان قرن ۱۴ شمسی ایران تلقی کرد.

برگزاری سلسله همایش‌هایی با عنوان «آموزش تاریخ در مدارس» پیشنهادی نو و خلاقانه بود که نقش بسیار ارزشمند و موثری در آموزش، توانمندسازی و آگاهی‌بخشی دبیران تاریخ نسبت به رشته و حرفه شغلی آنان داشته است